

Блага за Юлия Кръстева

БЛАГА ДИМИТРОВА

КРЪСТОПЪТНИ СРЕЩИ С ЮЛИЯ КРЪСТЕВА

Симеон Радев, големият интелектуалец, дипломат, писател, журналист и общественик, опознал като малцина нашенци света, към края на живота си при една лична среща ми каза с необикновен за него унес:

Когато една българка е високо образована, талантлива, интелигентна, владее чужди езици и при това е красива, в странство тя е неотразима и няма равна на себе си.

Старият ценител имаше предвид жените от своята генерация: първата българка-дипломатка Станчова, своята съпруга Бистра Радева, художница, на чиято дружба особено е държал Пол Клодел, и по-младите – Дора Увалиева-Валие, изкуствоведка, и рано загиналата поетеса Весела Василева.

Убедих се в дълбоката правота на това тънко наблюдение от примера на Юлия Кръстева не само по славата ѝ на структуралистка, семиотичка, писателка, психоаналитичка – слава, която стигаше до родния бряг като ехо от небесен гръм и музика, а преди всичко от лични срещи.

Юлия Кръстева, Торонто, 1992

На тази тема през 1991 година във Виена се състоя конференция, на която взеха участие интелектуалци от Изток и от Запад. Юлия Кръстева бе обявена в програмата на първо място с главния доклад-есе под наслов Чужденци на самите себе си.

В очакване на нейната поява салонът бе препълнен. Бяха надошли не само участниците в дискусиата, но и многобройна публика: интелектуалци, студенти, журналисти. Залата се оказа тясна да побере такъв огромен интерес. Знаменитата

дама трябваше да пристигне след някаква друга конференция, мисля от Швеция. Вече минаваше часът на началото. Напрежението растеше.

Изведнъж въздухът сякаш бе прекосен от електрическа искра. Влезе млада жена в строго елегантен костюм, с една неповторима индивидуална осанка. Понесе се шепот: Юлия Кръстева! Поканиха я към подиума на масата за диспута. Тя стъпи по стълбицата нагоре с изящния си крак, за който още въздишаха толкова поклонници из интелектуалните кафенета в София. Стъпка, която завладя Париж, а после и света, не само с красота и грация, но с талант, с воля за свой образ и с удивителна енергия. Така леко, както се изкачи по тези няколко стъпала, тя бе взела сякаш на един дъх и високите стъпала към върха на интелектуалния успех.

Тя седна непринудено и пред нея поставиха картон с името Julia Kristeva. Звучеше наистина гордо. Но аз, нейде сред редовете на присъстващите, усетих страшния кръст на това име Кръстева, тежкия кръст, който тази жена бе понесла на крехките си плещи към своята Голгота. А как ѝ завиждаха тайните ѝ почитателки у нас, без да съизмерват постиженията с усилията.

Предоставиха ѝ думата. С купчина листове пред себе си, тя заговори без да чете, само от време на време обръщаше листовите и продължаваше, размишляваше на глас, допълваше в момента дълго износената, увлекателна и увличаща самата нея тема Чужди на самите себе си. Не тема, а съдба.

... И тъй, когато аз се реших да принадлежа на космополитизма, това означаваше, че решението ми е против произхода – за една транс-национална и интернационална позиция, една кръстовищна точка на границите...

Слушах изповедта на един кръстопътен жребий, сякаш предопределен от името Кръстева. Слушах мелодията на френския език с нейния глас, който ме връщаше към девическото ѝ безмълвие при първата ни среща, когато я доведе у дома незабравимият Цветан Стоянов, може би влюбен в нея. Тя бе още студентка – мълчалива до пълна нямота, цяла две жадно отворени, всепоглъщащи очи. Още тогава аз изтръпнах от силата на тези женски очи, вгледани от упор в бъдещето.

Слушах сочната зрялост на гласа ѝ след изминалите години в онова бъдеще, което ѝ бе предопределено от собствените ѝ амбиции:

...Първите чужденци, за които съобщава гръцката митология, са жените, данайките, за чиито приключения разказва Аизхилос... Те са чужденци в двоен смисъл: не говорят езика на страната, в която са избягали (Египет), и се противопоставят на своя гръцки произход, както и на брака...

Слушах и виждах стария редактор на Златорог, критика Владимир Василев, да ме пита с откривателски жар: Коя е тази Юлия Кръстева?, след като бе прочел първата ѝ, още студентска публикация в списание Септември. И собствената ми изненада от оригиналността на тази статия, посветена на моето, още само стихотворно начало. Не знаех дали да се доверя на усета на младото момиче, което твърдеше, че стиховете ми подсказвали, че напред ще пиша добра проза. Може би това предричане от младежкия ѝ глас е допринесло да се реша на опасния скок към другия бряг от мерена към немерена реч. Дължа ѝ благодарност, закъсняла почти четири десетилетия.

А вдъхновената ѝ импровизация пред виенската публика продължаваше все позадълбочено в трагизма на темата:

...След Персийските войни, след Пелопонеската война, с развитието на търговията се разширяват контактите на древните гърци с негръцкия свят... Така Аристотел в "Политика" изтъква за града-държава стоическото понятие космополитизъм...

Слушах и си спомнях как се разделихме с Юлия при заминаването ѝ за Париж, града на мечтите ѝ. Тя бе пак цяла в две удивени очи – още не можеше да повярва, че най-после са я пуснали за кратка специализация по препоръка на Софийския университет, който бе завършила с блясък (френска филология). В онова време на тотална изолация да разрешат на млад, способен българин да учи на Запад – това бе чудо. Дадох ѝ адреса на моя приятелка там – за първи пристан в чуждия град, за първото ѝ отплаване в необята на отчуждението.

...Неосъзнато, изместено, иначе: така създадени, ние трябваше да се самопознаем, за да можем по-добре да обхванем универсалната другост на чужденците, които сме ние...

Слушах и си представях перипетиите на чужденката във Франция. Виждах я при беглите ни срещи в Париж – тя вече здраво стъпила с високите токчета на парижкия паваж, а аз запъхтяна, неспокойна пътница – транзит през свободата, транзит през чуждия език, транзит през съвременната култура. Юлия, органично вляна във френско изящество, за мене бе олицетворение на звъняща съвременност. Една модерна независима жена, учена, писателка, южен пламък в самото огнище на френския творчески дух: Барт, Сартр, Симон дьо Бувоар, Филип Солерс...

...Във времената на варварските преследвания... – продължаваше Юлия да издирва историческите превратности за чужденеца – ...хората са били далече от модерния манталитет за правото на различие...

А аз си спомнях вълнуващия ѝ разказ за личното ѝ участие в събитията от 1968 г. сред броженията на парижките студенти и видни интелектуалци. Виждах я в първите редици под ръка с бунтовниците, а над главите им младежкият лозунг: Фантазията на власт! Сред лукса на Ротондата, любимото ѝ заведение, тя ми описваше ония бурни дни.

Винаги държа да наблегна – оповести Юлия с особен нюанс в гласа, – че революционният терор на първо място се опълчва срещу чужденците, че има голям брой републикански декрети, които прогласяват брутални гонения на чужденците в името на единен национализъм, който води към потенциален тоталитаризъм...

Виждах я как ме посреща в своя дом – чужденката, тя или аз, в артистично уютен апартамент на един висок етаж в Латинския квартал, как ме нагости с вкусна вечеря, приготвена аламинут след целодневна съсредоточена работа в библиотеката, в университета, в редакцията на списание TEL QUEL. Имах чувството, че тя всичко постига аламинут с гъвкав талант – бляскава кариера, лични контакти с творците на епохата, книга след книга, всяка от които се превръща в събитие, промяна след промяна във въртопите на неопитоменото съвремие...

Докладчицата стигна до финала на своето слово без дежурното оптимистично кресчендо, характерно за повечето оратори в днешните безбройни симпозиуми, колоквиуми, конференции и прочие говорилни. Прозвуча като предупреждение:

Критичният дух на французите избива напоследък в себеобезценяване и себеомраза... – И накрая – стрелка към някакъв изход: Срещу агресивните

национализми на Изток би могло да се противопостави едно търсене на нови форми на общност между различни и свободни индивиди.

Почувствах с цялото си същество как Юлия Кръстева създава мощно енергийно поле край себе си, което отблизо и отдалече впръсква у редица поколения у нас през времето и през желязната завеса импулси на креативност, въпреки пречките, въпреки невъзможното. Юлия постигна невъзможното. Тя, жената чужденка, и то лице срещу лице с критичния, непрощаващ френски дух, превърна стръмния чужд терен в стъпала за своя победоносен възход. И най-удивителното: тя има доблестта да отрича сама себе си, да зачерква успехите си, да превъзмогва увлеченията си и да се хвърля през глава в нови рискове. Силата на самоотказа, за който говори Сартр.

След доклада ѝ Юлия бе отрупана с въпроси и на всички отговаряше все така оживена, свежа, неизтощима. Неколцина виенски интелектуалци и гости я поканиха на вечеря – да продължат интересната дискусия. Тя взе и мене като сънародница. Разбира се, предпочетох да бъда с нея и отказах покана за концерт в дома Витгенщайн. Присъствието на Юлия, музиката на гласа ѝ ми бяха насъщни, за да ме зареждат с онази универсална духовна енергия, която така уязвимо бе погазвана в родната среда. Забраната за контакти със света ни настървява ненаситно.

На вечерята имах още по-ярка възможност да се убедя в правотата на думите на мъдрия Симеон Радев: Когато една българка... Видните сътрапезници не снемаха възхитени очи от Юлия, не спираха да задават въпроси, да ѝ възразяват, за да предизвикат интригуващите ѝ размисли. Особено ги озадачи оригиналната ѝ теза: Жената е чужденка всякога и навсякъде: в ролите, които ѝ се налагат в брака, в професията, в обществото. Нито за миг не я прекоси сянка на умора или на отчуждение от разговора. Личеше си, че тя има завиден тренинг. До късна нощ продължи този празник за мене да бъда свидетел на една осъществена личност след толкова горестни примери на спънати и разбити, особено женски, устреми.

Двете пожелахме да се приберем до хотела пеша през тихите нощни улици на Виена. Придружи ни Йоханес Шлебрюге, превъзходен преводач на книгите на Юлия на немски език. Вървахме бавно, углъбени в една съзвучна вътрешна ведрина, която се постига при духовно общуване. И аз отново се вслушах в гласа на Юлия да обяснява на преводача някои оригинални обрати на нейната реч, някои индивидуални особености на текстовете ѝ. И мълком се питах: какво бе изгубила родната словесност с такава мислителка, отдала дарбата си на френската култура. И колко би спечелила България с едно име, което у нас щеше да бъде потискано, изравнявано със сивия поток, тровено от посредствеността...

Книгите ѝ са превеждани, цитирани по цял свят, само не и в родината. Едно ли дело, прославило България, у нас бе табу?

Колкото и да ми е болно, трябва да призная, че за замах и заложби като нейните е нямало друг избор, освен изгнанието.

БЛАГА ДИМИТРОВА